DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.52717>

Authenticity process is conducted by

Makale Türü: Araştırma makalesi

Geliş Tarihi: 22-09-2021

Kabul Tarihi: 16-12-2021

On-line Yayın: 30-12-2021

Article Type: Research article

Submitted: 22-09-2021

Accepted: 16-12-2021

Published Online: 30-12-2021

Atıf Bilgisi / Reference Information

Turan, O. (2021). Ana Hatlarıyla Geç Cumhuriyet Dönemi Roma Kolonizasyonu, *Journal of History School*, 55, 4291-4319.

ANA HATLARIYLA GEÇ CUMHURİYET DÖNEMİ ROMA KOLONİZASYONU¹

Olca TURAN²

Öz

Kolonizasyon çeşitli nedenlerle anayurtlarından ayrılmak zorunda kalmış olan yerleşimcilerin, yabancı unsurlara ait olan toprakları tarımsal, ticari ya da siyasi amaçlarla işgal edip, buralarda yerleşimler kurması fikrine dayanır. Roma, Hellenler ve Fenikelilerden farklı olarak kolonizasyonun ilk dönemlerinde egemenlik alanı dâhilinde bulunan toprakların emniyetini tesis etmek, aynı zamanda kültürünü yayarak hâkimiyet alanını güvence altına almak gayesiyle koloniler kurmuştur. Bununla beraber zaman içinde Roma'da dâhili ve harici alanlarda ortaya çıkan değişim ve dönüşümlerle bağlantılı olarak kolonilerin kuruluş nedenleri ve elde etmeyi umduğu hedeflerde de farklılaşmalar meydana gelmiştir. Geç Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda ortaya çıkan değişimler kolonilerin kuruluş amaçlarını doğrudan etkilemiştir. Bu bağlamda Gracchuslar devri ile birlikte koloniler daha ziyade ekonomik gerekçelerle kurulurken, Marius'un gerçekleştirdiği askeri reform sonrasında Sulla, Caesar ve *Triumvirler* dönemlerinde terhis olan askerlere toprak sağlamak bağlamında kolonilerden istifade edilmiştir. MÖ 91-88 yılları arasında yaşanan Müttefikler İsyanı takibinde

¹ Bu çalışma T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. Ömer Çapar danışmanlığında 17.02.2014 tarihinde tamamlanmış olan, "Roma Kolonizasyon Politikası Bağlamında Kuzeybatı Anadolu'daki Roma Kolonileri" adlı doktora tezinin Bölüm II ve Bölüm III kısımlarından uyarlanmıştır.

² Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, olcayturan@yahoo.com, Orcid: 0000-0002-8093-9143.

İtalya’da bulunan koloniler fiili olarak ortadan kalkmış, belirtilen tarihle birlikte koloniler deniz aşırı topraklarda kurulmaya başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Roma, Kolonizasyon, Geç Cumhuriyet, Sulla, Caesar.

Late Republican Roman Colonization in Outline

Abstract

Colonization is based on the idea that the settlers, who had to leave their homeland for various reasons, occupy the lands belonging to foreign elements for agricultural, commercial or political purposes and establish settlements there. Unlike the Romans, Hellenes and Phoenicians, in the early stages of colonization, it established colonies in order to ensure the safety of the lands within its sovereignty and at the same time to secure its dominance by spreading its culture. However, in connection with the changes and transformation that emerged in Rome in the internal and external areas over time, the reasons for the establishment of the colonies and the goals they hoped to achieve also differed. When it comes to the Late Republic Period, the changes that emerged in the political, social and economic fields directly affected the establishment purposes of the colonies. In this context, while the colonies were established mostly for economic reasons with the Gracchus period, after the military reform of Marius, the colonies were used to provide land to the soldiers who were demobilized during the reigns of Sulla, Caesar and Triumvirs. In the wake of Social War between 91-88 BC, the colonies in Italy were disappeared, and with specified date, colonies began to be established in overseas lands.

Keywords: Rome, Colonization, Late Republic, Sulla, Caesar.

GİRİŞ

Neolitik Dönem ile birlikte insanoğlu ilk kez yerleşik yaşama geçmiş ve bu gelişme sonrasında birkaç hanelik köylerden nüfusu milyonları bulan kentlere doğru tekâmül sürecini devam ettirmiştir. Bununla birlikte zaman içerisinde insanların anayurtlarının ihtiyaçlarını karşılayamamasına bağlı olarak yaşamlarını devam ettirebilecekleri yeni yerler armaya başlaması neticesinde kolonizasyon kavramı ortaya çıkmıştır. Temelde kolonizasyon çeşitli nedenlerle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmış olan yerleşimcilerin, yabancı unsurlara ait olan toprakları tarımsal, ticari ya da siyasi amaçlarla işgal edip, buralara yerleşimler kurması fikrine dayanır³. Tarihin farklı dönemlerinde çeşitli toplumlar artan nüfus karşısında toprakların yetmemesine ek olarak ekonomik ve siyasi sebeplerden dolayı koloniler kurmuşlardır. Özellikle eskiçağ tarihinde

³ Ferro, 1997: 1; ayrıca bkz. Smith, 1969: 93.

Akdeniz hinterlandı dâhilindeki en önemli kolonizasyon hareketleri Fenikeliler, Hellenler ve Romalılar tarafından meydana getirilmiştir⁴.

Akdeniz’e kıyısı olan halklar içinde ilk önemli kolonizasyon hareketi Fenikeliler tarafından gerçekleştirilmiştir. Antik dönem yazarlarının vermiş olduğu bilgiler bağlamında Fenikelilerin Hellenler’den önce koloniler kurdukları görülmektedir⁵. Fenikeliler, esasen ticari sebeplerle koloniler kurmuşlardır. Bu bağlamda Fenike yerleşimlerini Hellen kolonilerinden ayıran temel farklar ise Fenike kolonilerinin ana kentlerinin doğrudan egemenliği altında olması yanında ticari ve ekonomik ihtiyaçlar karşılandığı sürece elde tutulan pazaryerleri olmalarındır⁶ ki bu bağlamda zaman içerisinde kurdukları kolonileri bir yurt olarak kabul eden Hellenler karşısında üstünlüğü kaybetmişlerdir⁷.

Eskiçağ tarihi içerisinde en önemli kolonizasyon hareketi Hellenler tarafından gerçekleştirilmiştir. Hellen kolonizasyon hareketini temelde dört safhaya ayırmak mümkündür⁸. Hellenler koloniler kurarken sistemli bir biçimde hareket etmişlerdir. Genellikle aristokrat sınıftan *oikist* olarak adlandırılan bir kurucu seçilirdi. Bu kişi yerleşimcilere öncülük ederek, koloninin kurulması görevini üstlenirdi ki ölümünü müteakip yarı tanrı ya da kahraman olarak kabul görürdü⁹. *Polis* niteliği taşıyan koloniler ana şehirleri karşısında özgür ve bağımsızdılar¹⁰. Buna ek olarak Hellen’ler kurdukları kolonileri yurt olarak kabul

⁴ Özsaıt, 1985: 87.

⁵ MÖ 1110’da kurulan Cadiz için bkz. Vel. Pat. 1,3. MÖ 1101’de kurulan Utika için bkz. Plin. Nat. XVI. 216. Bazı kaynaklarda ise Cadiz’in kuruluşu öncesinde Fenikelilerin Kuzey Afrika kıyılarında Fenikeliler tarafından koloniler kurulduğu aktarılmıştır. Konu ile ilgili olarak bkz. Diod. V,20. Moscati, 2004: 138.

⁶ Kuzey Afrika’daki en önemli Fenike kolonisi olan Kartaca uzun yıllar ana kenti olan Tyros’un hegemonyası altında yaşamıştır.

⁷ Aubet, 2001: 70.

⁸ Hellen kolonizasyon hareketi bir bütün olarak ele alındığında dört farklı evrenin yaşandığı görülmektedir. İlk olarak MÖ II. binyıl boyunca Minos ve Myken uygarlıklarına ait toplulukların Akdeniz havzasının farklı bölgelerinde yerleşimler kurmuşlardır. Boardman, 1964: 27, 46-56. İkinci olarak Karanlık Çağların yaşandığı dönemde Hellas’da yaşayan bir takım toplulukların bir kısmı Batı Anadolu’da pek çok yerleşim yeri meydana getirmişlerdir. White, 1961: 444. Hellen kolonizasyon hareketinin en önemli evresi MÖ VIII. yüzyıl ortalarında başlayıp, MÖ 500 civarı son bulmuş olup, bu zaman dilimi içerisinde Hellas ve Batı Anadolu’da yaşayan Hellenler, İber yarımadasından Kolkhis’e kadar olan alanda çok sayıda koloni kurmuşlardır. Pomeroy, 1998: 65. Son olarak Büyük İskender’i takiben Hellenistik krallıklar egemenlik alanlarında yeni yerleşimler kurmuşlar ve Hellen uygarlığının yayılmasına katkı sağlamışlardır. Strab. 12.8.15. Diod. 16.71.1-2, 16.71.1-2. Polyb. 10.27. Plin. Nat. IV. 48. Cohen, 1995: 63.

⁹ Hdt. I,168- IV,159- VI,38; Plut. Thes. 36; ayrıca bkz. Pomeroy, 1998: 65-66.

¹⁰ Austin and Vidal-Naquet, 1977: 61.

etmişlerdir. Bu sebepten ötürü oluşturdukları yeni yerleşimleri *apoikia* kelimesi ile tanımlamışlardır¹¹.

Söz konusu çalışmada Roma kolonizasyon hareketinin nedenleri ve karakteri konusunda bilgi verilmesini müteakip, Geç Cumhuriyet Dönemin'deki siyasi, ekonomik ve sosyal koşullara ek olarak devrin siyasi aktörlerinin politik farklılıklarının kolonizasyona olan etkileri belirlenmeye çalışılacaktır.

1. Roma Kolonizasyon Hareketinin Nedenleri ve Karakteri

Roma'nın bir şehir devletinden büyük bir imparatorluk haline gelmesinde, düzenli bir plan çerçevesinde kurduğu kolonilerin mühim bir rolü vardır. Roma'nın kolonizasyon hareketine başlamasının ardında yatan neden kendinden öncekilerden farklı olarak temelde askeri ve siyasi amaçlıdır. Bu bağlamda Cicero ve Appianos Roma kolonizasyon politikasının nedenleri konusunda benzer düşüncelere sahiptir. Cicero, konuyla ilgili olarak aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

*“Atalarımız tehlike yaratabilecek yerlerde kendilerini garantiye almak için koloniler kurdular. Bu koloniler, İtalya'da birer kentten ziyade imparatorluğun bir ileri karakolu görünümündeydiler”*¹².

Cicero'nun görüşlerini doğrularcasına Appianos'da Roma kolonilerinin kuruluş gerekçelerini şu şekilde tarif etmiştir:

*“Savaş başarıları Romalılar'a İtalya'nın denetimini getirince, toprakları almaya alıştılar ve buralara şehirler kurdular, ya da var olan şehirlere kendi nüfuslarını yolladılar. Bu kolonileri birer garnizon olarak gördüler”*¹³.

Koloni, terimi Latince'de yerleşim manasına gelen *colonia* kelimesinden türetilmiştir; *colonus* kelimesi ise çiftçi anlamındadır¹⁴. Söz konusu tanımdan yola çıkarak Roma kolonilerin tarımsal amaçlarla ortaya çıktığı düşünülse de Roma ne *proletariatus* sınıfına dâhil olanlara ekonomik gelir temin etmek ne de ticari amaçlarla koloniler kurmuştur¹⁵. Özellikle Antium'un kuruluşundan itibaren II. Pön Savaşı'nın (MÖ 218-202) bitimine kadar geçen sürede kurulan kolonilerin temel işlevi Roma ve müttefiklerinin hâkimiyet alanlarını

¹¹ Crawford and Whitehead, 2002: 176-178.

¹² Cic. Agr. II 27.3.

¹³ App. 1.1.7.

¹⁴ Smith, 1875: 315.

¹⁵ Salmon, 1955: 64.

korumaktı¹⁶. Bununla beraber MÖ II. yüzyıl başlarından itibaren Roma'da yaşanan değişim ve dönüşümler ile bağlantılı olarak ekonomik nedenlerle de koloniler kurulmaya başlanmıştır¹⁷.

Roma'nın koloniler vasıtası ile ulaşmaya çalıştığı amaçlardan bir diğeri ise, Romalı olmayan halk arasında Roma kültürünü yayarak, bölge halkını Romalılaştırmak ve bu sayede hâkimiyetini sağlamlaştırmaktı. Bununla beraber Roma, sahip olduğu geniş topraklar arasındaki kültürel, ekonomik, siyasi ve demografik farklılıkları da göz önünde bulundurarak koloniler kurmuştur. Bu sebeple Romalılaştırma politikasını doğu ve batı olarak ikiye ayırmak gerekir¹⁸. Roma, topraklarını Batı'ya doğru genişletirken çok az şehir geleneğine sahip topluluklarla karşılaşmıştır. Örneğin MÖ 58 yılında Caesar, Britanya'daki durumu şu şekilde ifade etmektedir: *"Britanyalılar, geçit vermez bir ormanlık alanın etrafını sur ve hendekle tahkim edince buraya şehir (oppidum) diyorlar"*¹⁹. Romalılar, özellikle Batı topraklarında kentlerin gelişimini hâkimiyetlerini sağlamlaştırmanın en önemli yolu olarak görmüşlerdir. Tacitus konu ile ilgili şu bilgileri aktarmaktadır:

*"Bu noktada Britanyalılar dağınık topluluklar halinde medeniyetten uzak bir yaşam sürmekteydiler ve doğal olarak da savaştıydılar. Onları barışçı ve sakin kılmak için Agricola, bireyleri cesaretlendirdi ve topluluklara Roma tarzında tapınaklar, forumlar ve evler inşa etmeleri için yardım etti. Zamanla Britanyalılar, tüm bu rezillikleri çekici kılan giriş saçakları, hamamlar ve gösterişli ziyafetlere yönlendirildiler. Sarhoş olduklarında bunu medeniyet olarak nitelediler, gerçekte bu sadece köleliklerinin bir parçasıydı"*²⁰. Tacitus'un da açıkça ifade ettiği gibi Roma'nın gerçekte barbar olarak nitelendirdiği halklara uygarlık götürmek gibi bir endişesi yoktu. Roma'nın asıl amacı bu halkları kentlere yerleştirerek kontrol edilebilirliklerini sağlamak, geleneklerini unutturarak onları uysallaştırıp, Roma hâkimiyetini kabul etmelerini temin etmektir. Söz konusu duruma tezat olarak Roma, doğu topraklarında yeni yerleşimler kurmak yerine hâlihazırda var olan kentlere koloni statüsü vermiştir²¹.

¹⁶ Sherwin-White, 1958: 72.

¹⁷ App. 1.1. Finley, 2007: 147. Roma tarafından müsadere edilen toprakların bir kısmı Romalı kolonistler arasında paylaştırılmaktaydı. Tac. Ann. 14.31. Turan, 2014: 117-118. Brunt, 1988: 278-280.

¹⁸ Levick, 1967: 185.

¹⁹ Caes. Gall. 5.21.

²⁰ Tac. Agr. XXI.

²¹ Crawford and Whitehead, 2002: 27-29. Owens, 1994: 75. Thorpe, 1995: 28.

Roma, MÖ IV. ve II. yüzyıllar arasında birbirinden farklı özelliklere sahip *coloniae civium Romanorum* ve *coloniae Latinae* olarak adlandırılan iki ayrı tipte koloni kurmuştur²². *Coloniae civium Romanorum* olarak adlandırılan Roma Vatandaş kolonilerine yerleşen kolonistler Roma vatandaşlık haklarını korumaktaydılar. Adı geçen kolonilere I. Pön Savaşı sonrasında *veteranus*lar da yerleştirilmeye başlanmıştır²³. Özellikle sahil bölgelerinin emniyetini tesis etmek için kurulan bu tarz yerleşimlere *coloniae maritimae* ya da deniz kolonileri de denilmekteydi²⁴. Latin kolonileri ile kıyaslandığında görece olarak küçük boyutlu olan kolonilere, genellikle 300 dolayında yerleşimci aileleri ile gönderilmiş ve bu kolonistlere 2 *iugera* büyüklüğünde toprak tahsis edilmiştir²⁵. Roma, *coloniae civium Romanorum* veya Vatandaş kolonilerini temelde sahil bölgelerini emniyet altına almak gayesiyle kurmuş olup, bu bağlamda söz konusu yerleşimleri Atina *kleruhialarına* benzetmek mümkündür²⁶.

Coloniae Latinae ya da Latin kolonileri ise genellikle nehir ve dağ geçitleri gibi stratejik bölgelerin güvenliğini sağlamak kaygısıyla ortaya çıkmış olup, çoğunlukla karanın içerisinde kurulmuşlardır²⁷. Latin kolonileri bazı durumlarda savunma yanında taarruz için köprübaşı işlevi de görmüştür. Görece olarak bağımsız olan bu tarz kolonilere yerleşen Romalılar vatandaşlık haklarını kaybetmekte ve Latin haklarına sahip olmaktaydılar. Bu duruma karşılık olarak kolonistlere Vatandaş kolonilerindeki yerleşimcilere verilenden daha büyük araziler bahşedilmekteydi²⁸.

²² Abbot, 1915: 366; MacKendrick, 1952: 139;

²³ Barbara Levick, 1967: 1.

²⁴ Abbot, 1915: 366. Salmon, 1955: 66.

²⁵ İugerum Latin arazi ölçüm birimi olup yaklaşık olarak 2500 metre kareye eşdeğerdir. Bkz. Adkins and A. Adkins, 1999: 349. Liv. VIII.21.XI, XXXIV.45.I; ayrıca bkz. Ward and Heichelheim, 2003: 83.

²⁶ Barbara Levick, 1967: 1; ayrıca bkz. Star, 1953: 56. Atina'nın kurduğu bazı kolonilerin özellikleri sıradan Hellen kolonilerinden farklıdır. Buralara yerleşenler ana kentin vatandaşı olarak kabul edilirdi. Ayrıntılı bilgi için bkz. A.N. Sherwin-White, 1958: 73,82.

²⁷ Salmon, 1955: 64.

²⁸ MacKendrick, 1952: 139. Her ne kadar verilen topraklar oldukça geniş olsa da bu dönemde Roma vatandaşlığına sahip olmak oldukça avantajlı bir durumdu. Bu sebepten dolayı Roma vatandaşlarının Latin kolonilerine yerleşme konusunda çok da istekli olmadıkları anlaşılmaktadır. Levick, 1967: 2. Ayrıca Roma'da oturan ana vatandaş kitlesinden oldukça uzakta ikamet edecek vatandaşların dönemin Roma yurttaşlık haklarını bizzat Roma'da kullanmaları zorunluluğu idi. Zira bu dönemde vatandaşlık ikametgâh ile tanımlanmaktaydı. Bu gibi sebeplerden ötürü Roma, II. Pön savaşı sonuna kadar Vatandaş kolonileri ile karşılaştırıldığında Latin kolonilerini daha fazla tercih etmekte ve mümkün olan her bölgeye Latin kolonileri kurmaktaydı. Salmon, 1969: 16. Yerleşimlerin boyutu ve kolonistlere verilen arazinin boyutu da zaman için de değişiklik göstermektedir. Erken dönemde Roma'nın limanı Ostia yerleşimi 5 akreden (20.234 metrekaare) biraz fazla bir alanı kaplarken, imparatorluk dönemi kolonilerinden Nemausus'un büyüklüğü 800

Roma, her hangi bir bölgede koloni kurmaya karar verdiği takdirde dikkatli ve planlı bir şekilde hareket etmiştir. Koloninin kurulacağı zaman, mekân ve yerleştirilecek kolonist sayısının tespit edilmesinden özellikle Erken ve Orta Cumhuriyet dönemlerinde Roma halkı sorumluydu. Bu nedenle *concilium plebis*den *lex colonia* adı verilen bir yasanın geçirilmesi gerekmekteydi²⁹. Bununla beraber uygulamada kolonilerin kurulması ile ilgili sorumluluk MÖ 200 öncesinde Roma *Senatusuna*, MÖ II. yüzyılda pleb *tribunus*lara, MÖ I. yüzyılda askeri diktatörlere ve son olarak imparatorlara ait bir haktı³⁰. Bir bölgede koloni kurulmasına karar verildiği takdirde, Cicero'nun ifade ettiği üzere, üç kişilik bir komisyon oluşturulurdu³¹. Bunlardan biri komisyona liderlik etmekle görevlendirilmekteydi. Bununla beraber Cicero, bu kişilerin nasıl seçildiği ve görevlerini ne şekilde yerine getirdikleri konusunda her hangi bir açıklamada bulunmamış olmasına karşın, Augustus dönemindeki bazı uygulamalar bilinmekte olup, yapılan ayrıntılı analizler sonucunda kullanılan yöntemlerin yüzyıllar boyunca çok az bir değişikliğe uğrayarak uygulanmaya devam edildiği anlaşılmıştır³². Kurucu komisyon üyeleri Sulla dönemine kadar eski *consuller* arasından seçilmekteydi. Sulla döneminden itibaren ise bu kişiler *comitia tributa* arasından seçilmeye başlandı ve 3 yıl boyunca kolonide görev yapmaları şartı koşuldu³³. Söz konusu komisyon üyeleri koloninin sınırlarını belirlemek, yerleşimcilere verilecek toprak miktarını tespit ederek dağıtımını yapmak, kolonistlerin birbirleri ya da yerli halk ile aralarında meydana gelen sorunları çözerek bir karara varmak, yeni toplumun anayasasını belirlemek ve kolonide görev yapacak olan kadroları atamakla görevliydi. Komisyon üyeleri görevi bırakana kadar Roma halkı adına *imperium* yetkisini kullanmaktaydılar.

akre idi (3237485 metrekaire). Yerleşimcilere verilen toprakların boyutları genelde 2 iugerum kadar küçük boyutta olabileceği gibi kimi kolonilerde bu miktar 100 iugerumluk bir büyüklüğe erişebilirdi. E. T. Salmon, 1969: 18-19.

²⁹ Lex coloniae için bkz. Liv. VIII. 16. 14; XXXII. 29. 3; Cic. Phil. XIII. 31; Cic. Agr. II. 17; tüm bunlara ek olarak ayrıca bkz. İspanya'da yer alan Urso kolonisinin nizamnamesine CIL II. 5439.

³⁰ Gerçekte Roma *Senatusu*, Cumhuriyet döneminin büyük bir kısmında kolonilerin kurulması ile ilgili faaliyetlerin büyük kısmından sorumluydu. Bkz. Liv. VIII. 16. 14; IX. 26. 3; IX. 28. 8; XXXVII. 46. 10; XLIII. 17. 1; ayrıca bkz. Vel. Pat. I. 14. 1.

³¹ Cic. Agr. II. 31

³² App. I. 9.

³³ Kolonilerin kurulmasından sorumlu komisyon üyelerinin seçimi ve bunların sahip oldukları "imperium" yetkileri ile ilgili olarak bkz. Liv. IX. 28. 8; X. 21. 9; XXXIV. 53. 2; XXXVII. 46. 10. Yeni ele geçirilmiş düşman bir bölgede koloniler kurulurken doğal olarak bir takım zorluklarla karşılaşmıştır. Özellikle kolonilerin kurulacağı bölgedeki yerli halk tam olarak egemenlik altına alınamamış ya da bölge düşman saldırılarına açık sınır kesimlerinde yer alıyorsa karşılaşılan tehlikeler de artmaktaydı. Örneğin MÖ 218 yılında Placentia kolonisinin kuruluşu esnasında komisyon üyeleri Galyalılar tarafından tutsak olarak alınmışlardır. Polyb. III. 40. 8; Liv. XXI. 25. 3-7; XXVII. 21. 10; XXX. 19. 9.

Komisyon üyeleri, koloninin kuruluşu esnasında ve sonrasında yapılacak imar faaliyetleri için gerekli olan iş gücünü, ekipmanları, tüketim maddelerini ve fonları da temin etmekteydiler³⁴.

Yerleşimcilere verilecek toprakların tespit edilmesi faaliyetine *limitatio* ya da *centuriae* denilmektedir³⁵. Romalılar tarafından kent planlamasında kullanılan *limitatio* sistemi gerçekte Alba, Cosa ve Norba kolonilerinde de görüldüğü üzere Hellen kent planlama modelinin izlerini taşımaktadır. Genel ızgara plan ya da Cosa ve Alba Fucens'in kapılarındaki *portcullis* gibi belli detaylar da Hellen etkileri göstermektedir³⁶. Bununla beraber Roma kolonileri Hellen örneklerinin doğrudan kopyaları değildiler. İtaliyeli çizgilere ve Roma planlama gerekliliklerine göre tasarlanmışlardır. Cosa'nın kurulduğu tarihte Romalılar hâlihazırda 19 adet koloni kurmuş bulunmaktaydılar. Bunu yaparken Romalılar yalnız İtalya'da değil, daha sonra tüm imparatorlukta Roma kentleri için gerçek bir klişe haline gelecek olan bir koloni kentsel tasarım modeli geliştirdiler. Bu modelin yansıması Cosa'nın düzenlenmesinde görülebilmektedir ve büyük olasılıkla Etrüsk planlama yöntemlerinden esinlenmiştir³⁷. Sokak sisteminde iki ana yolun kesişmesine özel bir önem atfedilmiştir. *Decumanus maximus* ve *cardo maximus* olarak adlandırılan bu iki ana eksen kent kapılarından geçerek, kent merkezinde forumun bulunduğu yerde buluşmaktaydı. Koloni kentlerinin planı genellikle kare ya da kareye yakın dikdörtgen şeklindedir³⁸.

Kurulacak olan koloninin sınırları belirlenip, yerleşimcilere verilecek olan toprakların tespitinin yapılmasının ardından kurucu komisyon üyeleri tarafından kolonistlerin kayıtları yapılmaya başlanırdı. Vatandaş kolonilerine yerleşecekler için askere alma esnasında uygulanmakta olan sisteme benzer bir yöntem tatbik edilirken, Latin kolonilerine yerleşecekler için daha farklı bir sistem uygulanmaktaydı³⁹. Gracchus'lar dönemine kadar kurulacak olan her iki tipteki

³⁴ MacKendrick, 1954: 225. Koloninin *territoriumu* ve yerleşimcilere verilecek arazinin boyutu *groma* adı verilen bir aletle belirlenmekteydi. Konu ile ilgili olarak bkz. Dikle, 1971: 66–70; ayrıca bkz. White, 2010: 41.

³⁵ *Centuriae* örneklerine imparatorluk topraklarının değişik noktalarında rastlanmaktadır. Özellikle Po vadisi ve Tunus'da yapılan araştırmalar vasıtasıyla Roma'nın uygulamış olduğu toprak dağıtım sistemi ayrıntılı olarak ortaya çıkarılmıştır. Luceria kolonisi Gracchus'lar dönemine ait bir yerleşimdir. Konu ile ilgili olarak bkz. Bradford, 1950: 84–95. Augustus tarafından kurulan Yugoslavya'daki Zara kolonisi *centuriae* sistemi hakkında oldukça önemli bilgiler elde etmemizi sağlamıştır. Konu ile ilgili olarak bkz. CIL, Vol. III. 2907.

³⁶ Dennis, 2010: 150.

³⁷ Ward-Perkins, 1955: 145.

³⁸ Konut *insula*'ları (=adalar) da benzer biçimde kare ya da dikdörtgen olmaktan çok kareye yakın dikdörtgen biçimindeydiler. Owens, 1994: 110–111.

³⁹ Cic. Caec. 98.

koloni için gerekli olan sayıda gönüllü Roma vatandaşı bulunamadığı takdirde Roma vatandaşı olmayan kişilerin de koloniye kaydı yapılabilmekteydi. Özellikle II. Pön savaşı sonrasında Latin kolonilerindeki yerleşimcilerin büyük çoğunluğu, Roma vatandaşı olmayanlardan meydana gelmekteydi⁴⁰.

Kolonide ikamet edeceklerin kayıtlarının tamamlanmasının ardından, yerleşimciler askeri disiplin ve düzen içinde *vexillum* adı verilen bir sancak eşliğinde koloni yerleşimine doğru hareket ederlerdi. Yerleşimcilerin koloniye ulaşmasının ardından ilk olarak tanrıların himayesini ve lütfunu kazanmak için kurbanlar sunulurdu. Koloni bakir bir bölge üzerinde kurulduğu takdirde baş komisyon üyesi, *togası* ile beraber *cinctus Gabianus* denilen ritüel elbisesini giyerek, *togasını* başının üstüne çeker ve kentin surlarının uzanacağı bölgeleri belirlerdi. Kent surlarının belirlenmesinde sağ tarafında beyaz bir ökü, sol tarafında ise beyaz bir buzağının çektiği bronz bir sabandan yararlanılırdı ki bu işleme *sulcus primigenius* adı verilir. Kentin kapıları belirlenirken saban topraktan çıkarılır, saban izi olmayan alan kapı olarak işaretlenirdi⁴¹.

Yeni bir koloni kurulurken, karşı karşıya kalınan bir diğer problem de yerli ahali ile yeni gelenler arasındaki uyumu sağlamak ve ortaya çıkabilecek sorunlara çözüm bulmaktır. Bu bağlamda yerleşimin eski sakinleri tamimiyle kentten çıkartılırdı ki bu işleme *en masse* denilmekteydi. Ayrıca yerli halkın bir kısmı ya da tamamı kolonist olarak yerleşime kaydedilmekteydi ki bu tarz düzenlemeler genelde erken dönem Vatandaş kolonilerinde uygulanmıştır. Bazı hallerde yerli ahalinin kentte kalmasına izin verilmekte, fakat bunlara kolonistlerin sahip olduğu haklar tanınmamaktaydı. Eski ve yeni yerleşimcilerin birbirlerinden ayrı tutulmasına özen gösterilir, gerekli durumlarda bu iki grup birbirinden bir duvar vasıtası ile ayrılırdı⁴². Sınır taşları bir koloninin sahip olduğu *territoriumunu* göstermekteydi. Koloniye kaydolan yerleşimcilerin isimleri, kadastro kayıtları ve kolonide görev yapanların isimleri *forma* denen bir belgeye kaydedilmiştir. Bununla beraber günümüzde her hangi bir *forma* örneği tam olarak ulaşamamasına karşın mermer ve papirüs kopyaları vasıtası ile bu tarz belgelerin neye benzedikleri saptanabilmiştir⁴³. *Forma*, *lex colonica* ve *gromanın* foruma

⁴⁰ Wilson, 1966: 89-90.

⁴¹ Kolonilerin kuruluşu esnasında uygulanan ritüellerle ilgili olarak bkz. Varro. Rust. V. 143; Cic. Agr. II. 85; Verg. Aen. V. 755; Ov. Fast. IV. 819-836; Plut. Rom. 11.

⁴² Tac. Ann. XI. 24; Antium yerleşimde kolonistler ile kentin eski sakinleri arasındaki ilişkiler için bkz. Liv. VIII. 14. 8; Patrae kolonisi için bkz. Paus. VII. 18. 7; Puteoli kolonisinde yaşananlar için bkz. Liv. XXIV. 7. 10; Pompeii için bkz. Cic. Sul. 62; Emporiae için ise Liv. XXXIV. 9. 1.

⁴³ “Forma”nın bir kopyası Roma’daki “*tabularium*”da muhafaza edilmekteydi. Konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Richmond and Stevens, 1942: 65.

yerleştirilmesi ile beraber kolonini resmi kuruluş işlemi sona erer ve komisyon üyelerinin görevleri tamamlanmış olurdu⁴⁴.

2. Geç Cumhuriyet Dönemi Roma Kolonizasyonu

MÖ 183 tarihinde Aqulia kolonisinin kurulmasının ardından Roma kolonizasyon tarihinde yaklaşık yarım yüzyıllık bir suskunluk yaşanmıştır. Bu durumun temel nedeni ise bu dönem zarfında İtalya'yı doğrudan tehdit edecek bir hadisenin meydana gelmemesidir⁴⁵. Bununla beraber yarım yüzyıllık bir boşluk ardından kolonizasyon hareketinin tekrardan başlamasının temel nedeni askeri kaygılardan ziyade, Roma toplum yapısında ortaya çıkan sorunlara çözüm bulma arayışdır. MÖ II. yüzyıl başlarından itibaren Roma'nın gücünü arttırması ile doğru orantılı olarak toprakları da muazzam oranda genişledi⁴⁶. Fakat fetihler sonrasında elde edilen topraklar halka eşit miktarda dağıtılmamakta, bunun yerine bu araziler aristokratlar arasında bölüşülmekteydi. Toplumsal sınıflar arasındaki gelir dağılımında yaşanan adaletsizlikle bağlantılı olarak kırsal bölgelerde yaşayan halkın bir kısmı çareyi ya Roma'ya göç etmekte ya da topraklarını satıp büyük çiftliklerde çalışmakta buldu⁴⁷. Söz konusu durumun yansıması olarak askerliğe uygun vatandaş sayısında yaşanan azalma sebebiyle asker temininde zorluklar yaşanmaya başladı. Taşradan gelenlerle birlikte Roma'da nüfus aşırı oranda arttı ki bu durumun en önemli göstergesi MÖ 138'de tahıl temininde yaşanan sorundur⁴⁸. İfade edilen gelişmelerle bağlantılı olarak zamanla *tribunus*larının gücü artmaya başlamış ve bu kişiler de halkın gözünde itibarlarını arttırmak ve yaşanan sorunlara bir çözüm bulmak gayesi ile harekete geçmişlerdir. *Tribunus*ların politikalarına karşı çıkan aristokratlar ise kolonizasyon hareketini tekrardan canlandırmışlardır. Bu bağlamda MÖ 128 tarihinde Auximum ve Heba kolonilerine bir grup yerleşimcinin gönderilmesi ile beraber kolonizasyon tekrardan başlamıştır⁴⁹.

⁴⁴ Gargola, 1995: 217.

⁴⁵ Kimberler ve Tötonlar ancak MÖ 128 dolaylarında bölgeye ulaşabilmişlerdir. Bkz. Burns, 2003: 68-70.

⁴⁶ MÖ 146 yılında Makedonia Roma eyaleti haline getirilmiş, aynı yıl III. Pön savaşı sonrasında yakılıp yıkılan Kartaca'nın yerine Afrika eyaleti kurulmuştur. Demircioğlu, 1998: 268-270, 412-18. Pergamon kralı III. Attalos'un MÖ 133 yılında ölümü ile beraber devletini ve hazinesini Roma'ya miras olarak bırakmış olması sonucunda bu toprakların bir kısmının üzerinde MÖ 129 tarihinde Asia eyaleti kurulmuştur. Plut. Ti. Gracch. 14. I.

⁴⁷ Baydur, 1976: 195.

⁴⁸ Sall. Iug. 41.

⁴⁹ Velleius, Auximum kolonisine kayıtların MÖ 157 yılında yapıldığını ifade etmiştir. Konu ile ilgili olarak bkz. Vell. Pat. I. 15. 3; bununla beraber son yıllarda yapılan araştırmalar bu olayın

MÖ 128 yılında kurulan Auximum ve Heba uzun yıllardan beri Roma hâkimiyetinde olan bölgeler üzerinde kurulmuş olmalarına karşın, adı geçen yerleşimlerin ne amaçla bu tarihte oluşturulduğu konusu tam olarak aydınlığa kavuşturulamamıştır⁵⁰. MÖ 128 yılı öncesinde kurulan kolonilerin neredeyse tamamı istisnasız askeri ihtiyaçlara cevap vermek gayesiyle meydana getirilmişlerdir. Bununla beraber Auximum ve Heba'nın kurulduğu dönemde askeri alanda acil olarak çözülmesi gereken bir sorun olmadığı gibi Roma'yı tehdit etmesi muhtemel bir düşman da bulunmamaktaydı⁵¹. Bu nedenle Auximum ve Heba kolonilerinin kurulmasının ardında askeri gerekçelerin dışında bir takım faktörlerin etkili olduğunu düşünmek daha uygundur⁵². Auximum ve Heba muhtemelen halk *tribunu* Tiberius Sempronius Gracchus'un toprak yasasını baltalamak için kurulmuştu. Zira Tiberius Gracchus'un siyasi rakipleri halkın desteğini elde etmek için kolonilerin oldukça işlevsel bir araç olduğunu anlamışlardı⁵³. Söz konusu yeni dönemle birlikte Vatandaş kolonilerinin boyutunun büyüdüğü görülmektedir. Bu duruma ek olarak daha önce de ifade edildiği üzere koloniler, ekonomik ihtiyaçlar bağlamında halkın teveccühünü kazanmak isteyen siyasiler tarafından bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır⁵⁴.

MÖ 125 yılına gelindiğinde ilk kez İtalya'daki Romalı olmayan unsurlar arasında vatandaşlık hakkı elde etmek için bir takım kıpırdanmalar yaşanmaya başlamıştır. Gracchus'ların önemli bir destekçisi olan *Consul* M. Fulvius Flaccus İtalik unsurları rahatlatmak gayesiyle bir yasa tasarısı hazırlamışsa da bu öneri düşüncesizce reddedildi⁵⁵. Yaşanan gelişme sonrası Fregellae kolonisi silahlı mücadele başlatmışsa da Roma, isyanı şiddetle bastırmıştır. MÖ 124 yılına

MÖ 128 yılında gerçekleştiğini göstermektedir. Bkz. Stockton, 1979: 134. Heba için bkz. Baydur, 1976: 195.

⁵⁰ İspanya'daki Urso kolonisinin kuruluş tüzüğünde de görüleceği üzere gerekli hallerde kolonideki tüm halk asker olarak hizmet etmekle yükümlüydüler. Bkz. Dessau, 1862-1916: 608, 103. Buradan da anlaşılacağı üzere Auximum kolonisi muhtemelen askeri amaçlar doğrultusunda kurulmuş olabilir.

⁵¹ MÖ 143 tarihinde *Consul* Appius Claudius Pulcher, Salassi'lerin üzerine bir saldırı planlamıştı. Bununla beraber var olan bilgiler gerçekte bu halkın Roma toprakları için bir tehdit olmadığını göstermektedir. Diod. XXII fr. 74. Her halükarda Auximum Salassi'lerden oldukça uzak bir bölgede kurulmuştur.

⁵² Auximum kolonisine gönderilen yerleşimcilerin sayısı ve bunlara dağıtılan toprakların boyutları hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmamamıza karşın, buradaki baş yöneticinin praetor unvanına sahip olması ve yargısal açıdan özerk olması buranın bir Vatandaş kolonisinden ziyade eski Latin kolonilerine benzer olduğunu göstermektedir.

⁵³ Turan, 2014: 117.

⁵⁴ Koloniler bu tarihten itibaren askeri gerekçelerden ziyade politik amaçlar için kurulmaya başlandılar. Cicero, de Leg. Agr. I. 21; II. 10; 76; 81; ayrıca bkz. Heitland, 2002: 309–318. Nicolet, 1980: 38.

⁵⁵ Claude Nicolet, 1980: 39.

gelindiğinde adı geçen yerleşimin bulunduğu bölgede tamamen Roma vatandaşlarından oluşan Fabrateria Nova kolonisi kurulmuştur⁵⁶. Benzer şekilde isyan girişiminde bulunan Venusia'da ağır biçimde cezalandırılmıştır. Roma, ortaya çıkan problemlere çözüm bulmak için Latin kolonilerindeki yerel aristokratların Roma vatandaşı olabilmelerini sağlayan kanunu yürürlüğe koydu ve ek olarak Latin kolonilerindeki idari makamlara Roma vatandaşlarını getirdi⁵⁷.

Gaius Gracchus, abisinin yapmış olduğu hataları tekrarlamamakla birlikte, kurmayı tasarladığı kolonilere Roma vatandaşı olmayan unsurları da yerleştirmeyi planlamıştır. Ancak MÖ II. yüzyıl sonlarından itibaren Roma vatandaşlığı değer kazandığından, halk bu imtiyazı diğer unsurlar ile paylaşma konusunda imtina etmekteydi. MÖ 123 tarihinde Gaius Gracchus, Afrika'da Iunonia kolonisini kurmaya karar verdiğinde buraya Roma vatandaşlarına ek olarak Romalı olmayan unsurları da yerleştirmek istemiş, bunun üzerine Roma'daki toplumsal sınıfların neredeyse tamamı bu duruma şiddetle karşı çıkmıştır⁵⁸. Gaius'un deniz aşırı koloniler kurma fikrine sıcak bakmayan *Senatus*, hakkında desteğini alarak, İtalya dâhilinde yeni kolonilerin kurulacağını ilan etmiştir⁵⁹. MÖ 122 yılında Neptunia ve Minerva adlı iki yeni koloni kurulmuş ve adı geçen yerleşimlere yalnızca Roma vatandaşları kaydedilmiştir⁶⁰. Gracchus'lar sonrasında MÖ 118 tarihinde Narbo Martius, MÖ 109'de Dertona ve MÖ 100 tarihinde ise Eporadia kolonileri kurulmuştur⁶¹. Bununla beraber adı geçen

⁵⁶ Her ne kadar Gaius, yeni koloni yerleşimlerinin kurulmasında doğrudan katkıda bulunmamış olsa da bu dönem zarfında kurulan koloniler için Sempronian terimi kullanılmıştır. Vell. Pat. II. 7. 7; Plut. Ti. Gracch. 8. 3; 9. 2; Plin. Nat. III. 36; Strab. III. 5. 1; ayrıca bkz. Stephenson, 2006: 51. Brunt, 1988: 97.

⁵⁷ Salmon, 1969: 117–118.

⁵⁸ Stockton, 1979: 134, 229; Iunonia kolonisi için bkz. Plut. G. Gracch. 6.3, 10. 2; App. I. 24. Iunonia kolonisini kuruluşunu önlemek için *Senatus* eski bir kehanete bile başvurmak zorunda kalmıştır. Her ne kadar Roma vatandaşlarından da oluşsa tarihte bu bölge üzerinde yer almış olan Kartaca olağanüstü bir güce kavuşmuş ve Roma'yı oldukça güç durumlara sokmuştu. Bu sebeple kolonini kurulmasına karşı çıkan çevreler Roma'ya rakip olması muhtemel yeni bir Kartaca'nın yaratılacağı korkusunu etraflarına yaymaktaydılar. Konu ile ilgili olarak bkz. Plut. G. Gracch. 10. 1. Buraya gönderilmesi düşünülen yerleşimci sayısı için bkz. App. I. 24.

⁵⁹ Stockton, 1979: 134, 229; Iunonia kolonisi için bkz. Plut. G. Gracch. 6.3, 10. 2; App. I. 24. Iunonia kolonisini kuruluşunu önlemek için *Senatus* eski bir kehanete bile başvurmak zorunda kalmıştır. Her ne kadar Roma vatandaşlarından da oluşsa tarihte bu bölge üzerinde yer almış olan Kartaca olağanüstü bir güce kavuşmuş ve Roma'yı oldukça güç durumlara sokmuştu. Bu sebeple kolonini kurulmasına karşı çıkan çevreler Roma'ya rakip olması muhtemel yeni bir Kartaca'nın yaratılacağı korkusunu etraflarına yaymaktaydılar. Konu ile ilgili olarak bkz. Plut. G. Gracch. 10. 1. Buraya gönderilmesi düşünülen yerleşimci sayısı için bkz. App. I. 24.

⁶⁰ Vell. Pat. I. 15. 4. Liv. 32. 7. Plin. Nat. 3. 99. Strab. VI. 281.

⁶¹ Narbo Martius için bkz. Vell. Pat. I. 15. 5; Strab. IV. 1. 2. Dertona için bkz. Vell. Pat. I. 15. 5. Eporadia için bkz. Vell. Pat. I. 15. 5.

yerleşimlerin konumları dikkate alındığında kolonilerin kuruluş nedenleri arasında yer alan askeri ihtiyaçların halen önemini koruduğu görülmektedir⁶².

MÖ 91-87 yılları arasında meydana gelen İç Savaş sonrasında Roma, kolonizasyon politikasında köklü bir değişim yaşanmıştır. Bahis mevzuu olan mücadele sırasında Latin kolonilerinin ekseriyetinin Roma'ya sadık kaldıkları görülmektedir. Bu zaman zarfında İtalya'daki 33 Latin kolonisinden yalnızca Venusia isyancıların safında yer almıştır⁶³. Roma, İtalya dâhilinde ortaya çıkan çatışmalara son vermek amacıyla MÖ 90-89 tarihleri arasında Po Nehri'nin güneyinde kalan tüm halklara etnik aidiyetine bakılmaksızın Roma vatandaşlık haklarını vermek zorunda kalmıştır⁶⁴. İfade edilen gelişme sonrasında Po Nehri'nin güneyindeki Vatandaş kolonileri'nin tamamı unvanlarını korumakla beraber fiili olarak varlıkları ortadan kalkmıştır. Belirtilen bölgedeki Latin kolonileri de Vatandaş kolonilerinin kaderini paylaşmış ve her biri *municipium* haline getirilerek varlıkları sona erdirilmiştir⁶⁵. Bununla beraber *colonia Latina* terimi kullanılmaya devam edilmişse de MÖ 89 sonrasında oluşturulan kolonilerin neredeyse tamamı eyaletlerde kurulmuştur.

İç Savaş öncesi kurulan Eporedia ve takip eden süreçte ortaya çıkan koloniler için genellikle *coloniae militares* sıfatı kullanılmıştır⁶⁶. Söz konusu süreçle birlikte ortaya çıkan yerleşimler seleflerinden farklı olarak belirli bir bölgenin emniyetini tesis etmek gayesiyle oluşturulmuş değillerdi. Buralara genellikle *veteranus*lar yerleştirilmiştir. Velleius Paternulus, her ne kadar yeni dönemde kurulan kolonileri *coloniae militares* olarak adlandırıp, bunlara yalnızca *veteranus*ların yerleştirildiğini belirtse de⁶⁷ gerçekte durum farklıdır. Geç Cumhuriyet döneminde de pek çok koloni kurulmuş olsa bile bu dönem zarfında kurulan kolonilerin tamamı Velleius'un aktardığı gibi askeri koloniler değillerdi. Söz konusu dönem öncesinde de kurulan kolonilerin bazılarında *veteranus*lar yerleştirilmişti. Örneğin II. Pön savaşı sonrasında terhis edilen askerleri yerleştirmek gayesi ile pek çok koloni oluşturulmuştur⁶⁸. Bununla beraber şunu ifade etmek yerinde olur ki Geç Cumhuriyet döneminin başlarında zaman zaman kolonilere terhis olan askerler iskân ettirilmiş olsa da bunların yerleşimciler içindeki sayısal oranı oldukça azdı. Oysa Geç Cumhuriyet Dönemi

⁶² Bu zaman zarfında kolonileri birbirine bağlamak için sekiz adet yeni yolun yapılmış olduğunu da unutmamak gerekir Hinrichs, 1967: 162–176.

⁶³ Diod. XXXVII. 2. 1.

⁶⁴ Williamson, 2005: 192; Sherwin-White, 1958: 157.

⁶⁵ Cic. Att. V. 2. 3.

⁶⁶ Vell. Pat. I. 15. 5.

⁶⁷ Vell. Pat. I. 15. 5.

⁶⁸ Liv. XXXII. 29. 4; ayrıca bkz. Levick, 1967: 1.

sonlarına doğru kolonilere yerleştirilenlerin büyük kısmı *veteranus*lardan oluşmaktaydı. Bu durumun temel nedeni ise Marius'un ordu sisteminde yapmış olduğu reform idi. Zira siyasi gelecek arzusu içinde olan devrin politik aktörleri amaçlarına ulaşmak için orduyu bir araç olarak kullanmaya başlamışlardır. Bu bağlamda askerlerinin bağlılıklarını arttırmak gayesi ile terhisleri sonrası bu kişilere toprak temin etmek için kolonilerden istifade edilmiştir⁶⁹.

Roma kolonizasyon politikasında ortaya çıkan değişimler sonrasında koloniler yeni fethedilmiş bölgelerde kurulmaya başlandı. Hâlihazırda İtalya'yı tehdit edebilecek her hangi bir unsurun da olmamasına ek olarak, Geç Cumhuriyet döneminin siyasi aktörlerinin İtalya'da yeni koloniler kurmasının tek yolu, halkın elindeki toprakları müsadere etmesiydi ki bu durumda ahalinin büyük tepki göstereceği aşikâr olduğu için koloniler daha ziyade eyaletlerde kurulmaya başlandı. Bu bağlamda yeni dönemde İtalya'da MÖ 100 yılında kurulan Eporidia haricinde herhangi bir koloni yerleşimi meydana getirilmemiştir.

MÖ I. yüzyılda Roma kolonizasyon politikasında görülen değişimin temel nedenlerinde biri daha önce ifade edildiği üzere Roma ordusunda yaşanan değişimlerdir. Özellikle Marius'un gerçekleştirdiği askeri reform ile bağlantılı olarak kolonilerin kuruluş gerekçelerinde de köklü dönüşümler yaşanmıştır⁷⁰. Marius'un gerçekleştirdiği reform sonrası ortaya çıkan asıl problem terhis olan askerler için gerekli olan toprakların temin edilmesiydi. Bu bağlamda Lucius Apuleius Saturninus, *veteranus*ların İtalya'daki topraklardan yararlanmasını gayesiyle kanun teklifi hazırlamışsa da *Senatus*un karşı çıkması sonucunda teklif yasalasmamış ve Saturninus öldürülmüştür⁷¹. Marius, her hangi bir koloninin kurulmasında resmi olarak yer almamış olmasına karşın Korsika'da kurulan Mariana kolonisinin kuruluşu ona ithaf edilmektedir⁷².

⁶⁹ Turan, 2014: 127.

⁷⁰ Roma ordusunun yapısı üzerinde yaşanan ilk büyük değişim MÖ 104–103 yıllarında *consullük* yapan Marius döneminde yaşanmıştır. Marius, kısa sürede ordu sisteminde var olan yapının sürekli gelişmekte olan Roma'nın ihtiyaçlarını karşılayamayacağını anlamış, bu sebeple ordu sisteminde kapsamlı bir reform yapmıştır. Goldsworthy, 2003: 46–47. Marius öncesinde yasalara göre askeri hizmete alınan kişi silahı, üniforması ve giderlerini kendisi karşılamak zorundaydı. Bu ise belirli ve düzenli bir gayrimenkul geliri gerektiriyordu. Buna karşın Marius'un Germenler ile yapacağı savaşlarda daha çok askere ihtiyacı vardı. O, bu sebeple asker toplamanın normal işlem sırasını izlemek yerine ordusuna gönüllüler çağırды ve yüzyıllardır devam eden geleneği yıkararak topraksız olan kişileri de ordusuna kabul etti. Parker, 1928: 24.

⁷¹ Scullard, 1982: 54; ayrıca bkz. Flower, 2004: 96; Hildinger, 2003: 141-145.

⁷² Plin. Nat. III. 80-V. 29; ayrıca bkz. Gabba, 1951: 20. Muhtemelen İtalya'da koloni kuracak toprak bulmada sorunla karşılaştığı için tek bir koloni kurmakla yetinmiştir. Val. Max. IX. 15. 1; ayrıca bkz. Frank, 1926: 56; Brunt, 1988: 278-280.

Mithridates'e karşı yürüttüğü başarılı sefer sonrasında MÖ 83 yılında İtalya'ya dönen Sulla, iktidarı ele geçirmiştir. Onun diktatörlüğü döneminde büyük kısmı İtalya'da yer alan 17 adet koloni kurulmuştur⁷³. Bununla beraber İtalya dâhilindeki kolonilerin tamamı yeni kurulan yerleşimler olmayıp, var olan kentlere koloni statüsü verilmesi suretiyle oluşturulmuşlardır. İktidarda bulunduğu dönem zarfında Sulla, koloni yerleşimleri kurarken, *Senatus* ve Roma halkının desteğini arama zahmetinde bulunmadı. MÖ 82 yılına ait olan *lex Valeria* uyarınca yalnızca rızası olduğu durumlarda bu iki siyasi oluşumun görüşlerine başvurmuş, aksi durumlarda ise sahip olduğu diktatörlük yetkisini kullanmıştır⁷⁴. Sulla'nın başlatmış olduğu bu tarz bir uygulamayı ardılları da benimsemiştir. Caesar, MÖ 49–48 yıllarında kendine verilen güçten faydalanarak koloniler kurmuştur. Benzer şekilde *Triumvirler* de *lex Titia* uyarınca koloniler oluşturdular. Sulla öncesinde koloniler, bir pleb *tribunusu* tarafından hazırlanan önerenin Halk Meclisi tarafından kabul edilmesi suretiyle kurulmaktaydı. Sulla'nın iktidara gelmesi ile beraber durum değişmiş, artık güçlü bir Roma yöneticisi nerede ve ne zaman koloniler kurulacağına tek başına karar vermeye başlamıştır. Sulla ve ardılları kolonileri ihdas etmekle görevli komisyon üyelerinin atanmasına son verdiler. Zira bu şekilde yeni yerleşimler oluşturmak suretiyle elde etmeyi umdukları güç ve prestiji bu kişilerle paylaşmayı arzu etmemekteydiler. Bu bağlamda zaman zaman kolonileri kurmakla görevli komisyon üyeleri atansa bile bu kişiler kendi aile üyeleri arasından seçilmekte ya da iktidar sahibi bizzat koloni kurma sorumluluğunu üstlenmekteydi. Bahis mevzu dönemde meydana getirilen yerleşimlerin isimlerine koloniyi kuran kişinin ya da onun bağlı olduğu ailenin isimlerini eklemekte de sakınca görülmedi⁷⁵.

Sulla, ilk olarak politik rakibi Marius tarafından kurulmuş olan Korsika adasındaki koloniye rakip olması gayesi ile bu adada Aleria kolonisini kurmuştur⁷⁶. İtalya'daki koloniler için gerekli topraklar ise müsadere yöntemiyle sağlanmıştır⁷⁷. Sulla döneminde 120.000 *veteranusun* İtalya'ya yerleştirilmiş olmasına karşın, bu dönemde kaç adet koloni kurulduğu tespit edilememiştir⁷⁸. Sulla, kendisini karşı direniş sergileyen Etruria ve Samnium'u cezalandırmak için toprakları üzerinde pek çok koloni kurmuştur. Bu bağlamda Etruria'da Arretium

⁷³ MacKendrick and Bennett, 1995: 30.

⁷⁴ Plut. Sull. 33; App. I. 98–99.

⁷⁵ Cic. Sul. 62.

⁷⁶ Plin. Nat. III. 81.

⁷⁷ Cic. Agr. II. 63–67; ayrıca bkz. Keppie, 1983: 88, 102, 104, 175.

⁷⁸ Cic. Fam. XIII. 4. 1. Sulla, düşmanlarının topraklarına ortalama 120.000 kadar veteran yerleştirmiştir. Konu ile ilgili olarak bkz. Syme, 2002: 88; Sulla'nın kurmuş olduğu koloniler için bkz. Gabba, 1951: 270.

ve Faesulae⁷⁹ kolonileri; Samnit topraklarında ise Abella, Abellinum, Nola ve Pompeii yerleşimleri kurulmuştur⁸⁰. Praeneste de bir koloni haline getirilerek toprakları ellerinden alınmıştır⁸¹.

Sulla'yı takiben Roma'da gücü ele geçiren Gnaeus Pompeius Magnus, *veteranus*lara yer sağlamak için genellikle *viritate* yöntemini benimsemişse de bu zaman zarfında İspanya'da kurulduğu belirtilen Corduba ve Valentia'ya terhis olan askerler yerleştirilmiş olmasına karşın, adı geçen yerleşimlerin koloni olup olmadığı tartışmalı bir konudur⁸².

MÖ 63 tarihinde *tribunus* olan Rullus tarafından kapsamlı bir toprak yasası hazırlandı ve bu bağlamda yeni koloniler kuruldu. Cicero vasıtası ile hakkında bilgi sahibi olduğumuz yasa tasarısı⁸³ temelde Marius ve Sulla'nın gerçekleştirdiği kolonizasyon politikasından farklı olarak, Gaius Gracchus'un yöntemlerini anımsatmaktadır. Hazırlanan plan uyarınca *veteranus*lar için değil sivil yurttaşlar için yer sağlanması amaçlanmıştı. Bu dönemde kolonistlere yer sağlamak için *ager Campanus* ve *Campus Stellatis*'den toprak sağlanmıştı⁸⁴. MÖ 63 tarihinde Rullus tarafından kolonizasyon politikasında yapılan değişiklikler sonraki tarihlerde özellikle Caesar tarafından benimsenmiş ve uygulamaya konulmuştur⁸⁵.

Roma kolonizasyon hareketi incelendiğinde Caesar'ın çok sayıda koloni kurduğu görülmektedir. Kendinden önceki iktidar sahipleri gibi Caesar da politik hedeflere ulaşmak bağlamında kolonilerden istifade etmiştir. Bununla beraber Caesar, Sulla'dan farklı olarak yalnızca *veteranus*ları yerleştirmek gayesi ile koloniler kurmamıştır. Caesar, *consul* olduğu MÖ 59 yılında ilk koloniyi Campania bölgesinde kurmuştur. Bu koloni temelde her ne kadar Pompeius'un terhis ettiği askerlerin iskânı için kurulmuş olsa da buraya MÖ 63 yılında hazırlanan Rullus'un toprak kanunu uyarınca yoksul Roma vatandaşları da yerleştirilmiştir. Bununla beraber Caesar döneminde İtalya'da yalnızca *Castrum*

⁷⁹ Santangelo, 2007: 178–185.

⁸⁰ Salmon, 1969: 131.

⁸¹ Keppie, 1998: 71; ayrıca bkz. Boak, 2010: 147.

⁸² Baetica eyaletinde yer alan Corduba, MÖ 152 yılında *Consul* M. Claudius Marcellus tarafından kurulmuş olup Augustus döneminde veteran kolonisi haline getirilmiştir. Konu ile ilgili olarak bkz. Strab. III. 2. 1. Tarraconensis'de yer alan Valentia kolonisi ise MÖ 138 yılında *Consul* D. Junius Brutus tarafından kurulmuştur. Adı geçen yerleşim yeri Livius'un belirttiğine göre MÖ II. yüzyılda bir "*oppidum*" dur. Bu yerleşim MÖ I. yüzyılda bir "*urbs*" olmuş ve nihayetinde ise MÖ 60 yılında koloni haline getirilmiştir. Konu ile ilgili olarak bkz. Liv. LV.

⁸³ Cicero, de Leg. Agr. 2. 3.

⁸⁴ Abbot, 1915: 377.

⁸⁵ Abbot, 1915: 378.

Novum kolonisi tekrardan oluşturulmuştur⁸⁶. Caesar dönemine ait kolonilerin neredeyse tamamı eyaletlerde kurulmuştur. Konu bu açıdan ele alındığında Caesar'ın büyük ölçekli deniz aşırı koloniler kuran ilk kişi olduğu görülmektedir. Zira halk nazarında desteğini kaybetmek istemeyen Caesar, İtalya'daki toprakları müsadere etme gibi bir tasarrufta bulunmamıştır⁸⁷. Caesar, özellikle Roma egemenliğini yeni tanıyan bölgelerde koloniler kurmak suretiyle hem bu bölgelerin emniyetini sağlamak hem de buraları Romalılaştırmak gayesiyle kolonilerden yararlanmış ki bu bağlamda bu dönemde askeri ve ekonomik amaçlarla yerleşimlerin oluşturulduğunu söylemek yanlış olmaz⁸⁸.

Suetonius'a göre Caesar 80.000'den az olmayan sayıda Romalıyı eyaletlerde kurmuş olduğu kolonilere yerleştirmiştir⁸⁹. Baetica'da yer alan Colonia Julia Genetiva Urbanorum (Urso) kolonisine yoksul Roma vatandaşları yerleştirilmiştir⁹⁰. Caesar, Korinthos'da yeni bir koloni kurmuştur ki konumunun sağladığı avantaj sebebiyle yerleşim kısa sürede gelişmiştir⁹¹. Yine aynı zaman dilimi içerisinde Kartaca'da⁹² ve Hellas'da Buthrotum⁹³ kolonileri kurulmuştur. Caesar, askeri amaçlarla da koloniler kurmuştur ki bu bağlamda Sinope, Herakleia Pontika, Myrleia (Apameia) ve Lampsakos kolonilerine ek olarak Afrika'da onun Pompeius ve müttefikleri ile giriştiği askeri operasyonlarını desteklemek için Hadrumetum, Carpis, Hippo Diarrhytus, Thapsus ve Neapolis kolonileri kurulmuştur⁹⁴. İspanya'daki Urso kolonisine ek olarak bölgede *veteranus*ların yerleştirilmesi için Hispalis adında bir başka koloni daha kurulmuştur. Adı geçen yerleşim ekonomik amaçla kurulmuş olsa da Pompeius'un destekçilerini sindirmek için de kullanılmıştır⁹⁵.

Caesar döneminde özellikle eyalet topraklarında 44 adet koloni kurulmuş olup⁹⁶, kurulan koloni yerleşimlerinin eyaletlere göre dağılımı aşağıdaki gibidir:

⁸⁶ CIL, XI. 3576-8.

⁸⁷ Suet. Caes. XXXVIII; App. II. 94; Diod. XXXVIII. 1.

⁸⁸ Plin. Epist. X. 47, 48.

⁸⁹ Suet. Caes. XLII; konu ile ilgili olarak Vittinghoff, büyük kısmı İmparatorluk topraklarının batısında yer almak üzere Caesar'ın 31 ve Augustus'un ise 75 adet koloni kurduğunu belirtmektedir. Bkz. Griffin, 2009: 64.

⁹⁰ CIL, II. 5439; ayrıca bkz. Grimal and Woloch, 1984: 210.

⁹¹ Strab. VIII. 6. 23. Wallace and Williams, 1999: 226.

⁹² Strab. XVII. 3. 15; Plut. Caes. 57; Paus. II. 1. 2; Diod. XLIII. 50. Ayrıca bkz. Engels, 1990: 210. Kartaca'da kurulan kolonide kente yeni gelen yerleşimciler ile bölgenin eski sakinleri "çift topluluk" olarak bir arada yaşamışlardır. Konu ile ilgili olarak bkz. CIL, VIII. S. 133.

⁹³ Cic. Att. XVI. 16A.

⁹⁴ MacKendrick, 2000: 43.

⁹⁵ Strab. III. 2. 1; Diod. XLIII. 39. 5.

⁹⁶ Abbot, 1915: 378.

Sicilya	1	Achaea ve Epirus	4
Sardunya	1	Asia	1
Baetica	6	Bithynia ve Pontos	3
Hispania Tarraconensis	5	Galatia	1
Tres Galliae	3	Syria	1
Pannonia	1	Mısır	1
Dalmaçya	4	Afrika	6
Macedonia	1	Galia Narbonensis	5

MÖ 15 Mart 44 tarihinde Caesar'ın *Senatus* toplantısı esnasında öldürülmesi sonrası yaşanan karışıklık devrinde iktidarı ele geçiren *triumvirler* çıkarları doğrultusunda gelişigüzel koloniler kurmuşlardır. Bu dönemde kolonilerin kurulması sürecinde Halk Meclisinin kanun tasarısı hazırlama geleneğine son verilmiştir. Öte yandan kurulan koloniler tek başına stratejik, ekonomik ya da sosyal nedenler ile kurulmuşlardır. Kolonilerin kurulmasının ağırlıklı nedeni iktidar sahiplerinin güçlerini arttırma ve yandaşlarına toprak sağlama arzusundan kaynaklanmaktaydı⁹⁷. Fakat bu dönemde özellikle eyaletlerde kurulan koloniler, fakir halkı İtalya'dan uzaklaştırmak gayesi ile kullanılmıştır. Bu sayede yoksul halkın bir nebze de olsa sakinleşeceğini ummuşlardır⁹⁸. *Triumvirler* genellikle kolonilerin kurulacağı toprakları zor kullanarak elde etmekteydiler. Özellikle Octavianus, başlangıçta Caesar'dan farklı olarak yerleşimciler için gerekli olan toprakları genellikle müsadere yoluyla temin etti⁹⁹. Vergilius, bu durumu şu şekilde dile getirmiştir:

“Bu toprakları bu kadar iyi sürmüşken buraları artık bu işe yaramaz askerlere mi ait olacak ve bunlar mı gelip ekinleri sürecek? Görüyorsunuz bu İç savaş biz vatandaşları ne kadar mutsuz bir hale getirdi? Biz bu tarlaları bu gibi adamlar için mi yetiştirdik? Şimdi Meliboeus, armutları yetiştir, asmaları uygun olduğu gibi dik. Gelin keçilerim, bu sürü bir zamanlar mutluydu. Sizi bir daha yeşil tepelerde göremeyeceğim. Bir daha size şarkılar söyleyemeyeceğim ve keçilerim artık sizi çiçekli yoncalarla ve söğüt dalları ile besleyemeyeceğim¹⁰⁰.”

⁹⁷ Örneğin Antonius, Roma ve Cisalpine Gaul arasındaki iletişimini güvene almak maksadı ile koloniler kurmuştur. Bkz. App. V.3.

⁹⁸ Diod. LI. 4. 6.

⁹⁹ Aug. RG. 16; Vell. Pat. II. 81. 2; Diod. XLIX. 14. 5.

¹⁰⁰ Verg. Ecl. 1.70–8.

SONUÇ

Tarihsel süreç boyunca farklı topluluklar ekonomik, siyasi ya da toplumsal sebeplerle anayurtlarından ayrılarak, yabancı unsurlara ait toprakları işgal etmek suretiyle buralarda yeni yerleşimler kurmuşlardır. Militarist bir devlet olan Roma, kendinden önceki kolonizasyon hareketlerinden farklı olarak başlangıçta askeri ve siyasi hedeflere ulaşmak gayesi ile koloniler kurmuştur. Bununla beraber ortaya çıkan problemler karşısında pragmatik çözümler üretmede mahir olan Romalılar, zaman içerisinde meydana gelen sorunlarla bağlantılı olarak kolonilerin kuruluş amaçlarına yeni misyonlar yüklemişler ve bu bağlamda kolonilerin kuruluş amaçlarında değişim ve dönüşümler meydana gelmiştir.

MÖ 183 tarihinde Aqulia'nın kurulmasını müteakip yaklaşık yarım asırlık bir dönem zarfında Roma, herhangi bir koloni ihdas etmemiştir. MÖ 128 yılında Auximum ve Heba kolonilerinin kurulmasıyla birlikte kolonizasyon tekrardan başlamıştır. Bununla beraber yeni dönemde kolonizasyon politikasında önemli değişimler ortaya çıkmıştır. Özellikle Roma tarihinin en önemli politik figürlerinden olan Tiberius ve Gaius Gracchus kardeşlerin reformlarını baltalamak gayesiyle senato aristokrasisi tarafından koloniler araç olarak kullanılmıştır. Söz konusu dönemde koloniler askeri ihtiyaçlardan ziyade ekonomik ve toplumsal sebeplerle kurulmaya başlamışlardır. Marius'un gerçekleştirdiği askeri reform ile birlikte asker alımında mülkiyet şartı ortadan kaldırılmış ve *proletarii (capite censi)* sınıfına dâhil olanlarında askere alınmasının önü açılmıştır. Marius'un hayata geçirdiği reformun siyasi, ekonomik ve sosyal yansımaları olmuştur ki özellikle toprak mülkiyetine sahip olmayan askerler terhisleri sonrasında toprak talebinde bulunmuşlardır. Bu bağlamda siyasi kariyer arzusunda olan politikacılar askerlerin toprak talebini karşılamak için kolonileri bir araç olarak kullanmaya başlamışlardır. Bu bağlamda Geç Cumhuriyet Dönemi'nde kurulan yerleşimlerin büyük bir kısmına terhis olmuş askerler iskân ettirilmiştir. Marius, askeri reformu gerçekleştirmiş olsa da onun egemen güç olduğu dönemde yalnızca Korsika'da Mariana kolonisi kurulmuştur. Marius'un en büyük politik rakibi olan Sulla ise sahip olduğu diktatörlük yetkilerini kullanmak suretiyle terhis olan askerlere toprak sağlamak amacıyla 17 adet koloni kurmuş ve kolonizasyon politikasını uygularken kendinden önceki teamüllerin hiç birine riayet etmemiştir. Sulla'yı takiben Roma'da başat politik aktörlerden biri olan Pompeius'da terhis olan askerlere yer sağlamak kaygısıyla İspanya'da Corduba ve Valentia kolonilerini kurmuştur. Geç Cumhuriyet Dönemi'nin en başarılı devlet adamı ve askeri olan Caesar, seleflerinden farklı olarak hem terhis olan askerlere hem de alt gelir gruplarında yer alan Roma vatandaşlarına toprak temin etmek için kolonilerden istifade etmiştir. Caesar yeni koloniler kurarken, hem kolonistlerin hem de yerel halkın

çıkarlarını gözetmeye dikkat etmiştir. Caesar'ın Roma'da baskın bir güç olduğu dönemde özellikle eyaletlerde 44 adet koloni kurulmuştur. Caesar'ın kurmuş olduğu kolonilerin konumları dikkate alındığında Roma'nın hâkimiyetinde olan toprakların emniyetini temin etmek için kolonilerden yararlandığı görülmektedir. Örneğin Hellespontos ve Bosporos Boğazları'nın güvenliğini sağlamak için Sinope, Herakleia Pontika, Myrleia (Apameia) ve Lampsakos'da koloniler kurmuştur.

Geç Cumhuriyet Dönemi'nde ön plana çıkmış olan siyasiler politik hedeflerini gerçekleştirmek gayesiyle kolonilerden istifade etmişlerdir. Bu bağlamında koloniler alt gelir gruplarına dâhil Roma vatandaşlarına ek olarak terhis olan askerlere toprak temininde araç olarak kullanılmışlardır. Bununla beraber Roma'nın genişlemesinde önemli roller üstlenmiş olan kolonilerin kuruluşuna zaman içerisinde yeni gerekçeler eklense de ortaya çıkışlarındaki başat neden olan askeri gereksinimler asla önemini kaybetmemiştir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Antik Kaynaklar

- App. (=Appianos, *Historia Romana*). Kullanılan Metin ve çeviri: *Roman History*, translation by H. White, Loeb Classical Library, London 1955.
- Aug. RG. (=Augustus, *Res Gestae Divi Augusti*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Achievements of the Divine Augustus*, edited by P. A. Brunt and J. M. Moore, Oxford University Press, Oxford 1967.
- Caes. Gall. (=Caesar, *Bellum Gallicum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Gallic War*, edited by H. J. Edwards, Harvard University Press, Cambridge 1917.
- Cic. Agr. (=Marcus Tullius Cicero, *Orationes: De Lege Agraria Contra Rullum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *On the Agrarian Law*, edited by A. C. Clark, Oxford University Press, Oxford 1922.
- Cic. Att. (=Marcus Tullius Cicero, *Epistulae ad Atticum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Letters to Atticus*, edited by D. R. Shackelton Bailey, The Loeb Classical Library, London 1999.
- Cic. Fam. (=Marcus Tullius Cicero, *Epistulae: Epistulae ad Familiares*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Letters to Friends*, edited by W. S. Watt, Oxford University Press, 1982.

- Cic. Phil. (=Marcus Tullius Cicero, *Orationes Philippicae: 1 and 2*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Philippicae*, J. D. Dennistone, Oxford University Press, Oxford 1926.
- Cic. Caec. (=Marcus Tullius Cicero, *Orations: Pro Caecina*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pro Caecina*, edited by H. Grose Hodge, Loeb Classical Library, London 1927.
- Cic. Sul. (=Marcus Tullius Cicero, *Pro Sulla*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pro Sulla*, edited by C. Macdonald, Loeb Classical Library, London 1976.
- Diod. (=Diodoros Sicilus, *Bibliothèque Historique*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Diodorus of Sicily*, English translation by C. H. Oldfather, Loeb Classical Library, London and New York 1953.
- Suet. Caes. (=Gaius Suetonius Tranquillus, *De vita Caesarum: Vita Caesar*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *On İki Caesar'ın Yaşamı*, çev. Fafo Telatar ve Gül Özaktürk, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2008.
- Hdt. (=Herodotos, *Historiae*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Herodot Tarihi*, çev. A. Erhat ve M. Ökmen, Remzi Kitabevi, İstanbul 1991.
- Liv. (=Livius, *Ab Urbe Condita*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The History of Rome*, English translation by B.O. Foster, Loeb Classical Library, London 1952.
- Varro. Rust. (=Marcus Terentius Varro, *Rerum rusticarum libri tres*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The three book of M. Terentius Varro concerning agriculture*, edited by T. Owen, Gale ECCO, 2010.
- Vell. Pat. (=Marcus Velleius Paterculus, *Historia Romana*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Compendium of Roman History*, edited by F. W. Shipley, Loeb Classical Series, London 1992.
- Paus. (=Pausanias, *Hellados Periegesos*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Description of Greece*, English translation by W. H. S. Jones, Loeb Classical Library, London and New York 1954.
- Plin. Epist. (=Plinius, *Epistulae*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Genç Plinius'un Anadolu Mektupları*, çev. Ç. Dürüşken-E. Özbayoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.
- Plin. Nat. (=Plinius, *Naturalis Historia*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Natural History*, English translation by H.R. Rackham, Loeb Classical Library, London 1958.

- Plut. Ti. Gracch. (=Plutarchos, *Bioi Paralelloi: Tiberius Gracchus, Gaius Gracchus*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Plutarch's Lives*, English translation by B. Perrin, Loeb Classical Library, London, 1921.
- Plut. Rom. (=Plutarkhos, *Bioi Paralelloi: Romulus*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Plutarch's Lives*, English translation by B. Perrin, Loeb Classical Library, London, 1959.
- Plut. Thes. (=Plutarkhos, *Bioi Paralelloi: Theseus*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Plutarch's Lives*, English translation by B. Perrin, Loeb Classical Library, London 1948.
- Plut. Sull. (=Plutarkhos, *Bioi Paralelloi: Sulla*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Plutarch's Lives*, English translation by B. Perrin, Loeb Classical Library, London 1916.
- Polyb. (=Polybios, *Historiai*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Histories*, English translation by W.R. Paton, Loeb Classical Library, London 1954.
- Ov. Fast. (=Publius Ovidius Naso, *Fasti*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Fasti of Ovid*, English translation by James G. Frazer, Loeb Classical Library, London 1989.
- Sall. Iug. (=Sallustius, *Bellum Iugurthinum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Jugurthine War*, English translation by J. C. Rolfe, Loeb Classical Library, London 1920.
- Strab. (=Strabon, *Geographika*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Geography of Strabon*, English translation by H.L. Jones, Loeb Classical Library, London & New York 1949.
- Tac. Agr. (=Tacitus, *De vita et moribus Iulii Agricolae*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Agricola*, English translation by M. Hutton and W. Peterson, Loeb Classical Library, London 1914.
- Tac. Ann. (=Tacitus, *Annales*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Annals*, edited by J. Jacson, Loeb Classical Library, London 1963.
- Val. Max. (=Valerius Maximus, *Factorum et Dictorum Memorabilium Libri Novem*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Memorable Doings and Sayings*, English translation by D. R. Shackleton Bailey, The Loeb Classical Library, London 2000.
- Verg. Ecl. (=Publius Vergilius Maro, *Eclogae*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Eclogues*, English translation by H. R. Fairclough, Loeb Classical Library, London 1938.

Verg. Aen. (=Publius Vergilius Maro, *Aeneid*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Aeneas*, çev. İsmet Zeki Eyuboğlu, Payel Yayınevi, İstanbul 1995.

Modern Kaynaklar

- Abbot, F. F. (1995). The Colonizing Policy of the Romans from 123 to 31 B.C. *Classical Philology*, 10(4), 365-380.
- Adkins, L. & Adkins, R. A. (1999). *Handbook to Life in Ancient Rome*. Oxford University Press.
- Aubet, M. E. (2001). *The Phoenicians and The West*. Cambridge University Press.
- Austin M.M. & Vidal-Naquet, P. (1977). *Economic and Social History of Ancient Greece*. University of California Press.
- Baydur, N. (1976). Roma'da İ.Ö. II. yüzyıldaki Reformlar. *Belleten*, XL, 195-228.
- Boak, A. E. R. (2010). *A History of Rome to 565 A.D.* Forgotten Books.
- Boardman, J. (1964). *The Greek Overseas: The Early Colonies and Trade*. Thames and Hudson.
- Bradford, J. S. P. The Apulia Expedition: An Interim Report. *Antiquity*, XXIV, 84-94.
- Brunt, P.A. (1988). *The Fall of the Roman Republic and Related Essays*. Oxford University Press.
- Burns, T S. (2003). *Rome and the Barbarians*. The Johns Hopkins University Press.
- Cohen, G. M. (1995). *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands and Asia Minor*. University of California Press.
- Crawford, M. & Whitehead, D. (2002). *Archaic and Classical Greece*. Cambridge University Press.
- Demircioğlu, H. (1998). *Roma Tarihi*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Dennis, G. (2010). *The Cities and Cemeteries in Etruria*. Cambridge University Press.
- Dessau, H. (1862-1916). *Inscriptiones Latinae Selectae*.

- Dikle, O. A. W. (1971). *The Roman Land Surveyors* David and Charles PLC.
- Donald W. E. (1990). *Roman Corinth*. University of Chicago Press.
- Ferro, M. (1997). *Colonization: A Global History*. Routledge.
- Finley, M.I. (2007). *Antikçağ Ekonomisi*. (Hatice Palaz Erdemir, Çev.), Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Flower, H. I. (2004). *The Cambridge Companion to the Roman Republic*. Cambridge University Press.
- Frank, T. (1926). The Inscriptions of the Imperial Domains of Africa. *The American Journal of Philology*, XLVII, 55-73.
- Gabba, E. (1951). Ricerche sull' esercito professionale romano da Mario ad Augusto. *Athenaeum*, XXIX, 37-103.
- Gargola, D. J. (1995). *Land, Laws and Gods: Magistrates and Ceremony in the Regulation of Public Lands in Republican Rome*. University of North Carolina Press.
- Goldsworthy, A. (2003). *The Complete Roman Army*. Thames and Hudson Press.
- Grimal, P. & Woloch, G. M. (1984). *Roman Cities*. University of Wisconsin Press.
- Griffin, M. T. (2009). *A Companion to Julius Caesar*. Wiley-Blackwell.
- Heitland, W. E. (2002). *The Roman Republic*. v. II, Adamant Media Corporation.
- Hildinger, E. (2003). *Swords Against the Senate: The Rise of Roman Army and The Fall of The Republic*. Da Capo Press.
- Hinrichs, F. T. (1967). Der römische Strassenbau zur Zeit der Gracchan. *Historia*, XVI, 162-176.
- Keppie, L. J. F. (1983). *Colonization and Veteran Settlement in Italy, 47-14 B.C.* British School at Rome.
- Keppie, L. (1998). *The Making of the Roman Army: from Republican to Empire*. University of Oklahoma Press.
- Levick, B. (1967). *Roman Colonies in Southern Asia Minor*. Oxford University Press.
- MacKendrick, P. L. (1954). Cicero, Livy, and Roman Colonization. *Athenaeum*, XXXII, 201-249.

- MacKendrick, P.L. (1952). Roman Colonization. *Phoenix*, 6(4), 139-146.
- MacKendrick, P. L. & Bennett, E. L. (1995). *The Speeches of Cicero*. Duckworth Publishing.
- MacKendrick, P. L. (2000). *The Africa Stones Speak*. The University of North Carolina Press.
- Moscatti, S. (2004). *Fenikeliler*. Dost Kitapevi.
- Nicolet, C. (1980). *The World of the Citizen in Republican Rome*. University of California Press.
- Owens, E. J. (1994). *The City in the Greek and Roman World*. Routledge.
- Özsait, M. (1985). *Pisidya Tarihi*. İstanbul Edebiyat Fak Basımevi.
- Parker, H. (1928). *The Roman Legions*. Oxford University Press.
- Pomeroy, S. B. (1998). *Ancient Greece: A Political, Social and Cultural History*. Oxford University Press.
- Richmond I. A. & Stevens, C. E. (1942). The Land-register of Arausio. *JRS*, XXXII, 65-77.
- Salmon, E. T. (1969). *Roman Colonisation Under the Republic*. Thames and Hudson.
- Salmon, E.T. (1955). Roman Expansion and Roman Colonization in Italy. *Phoenix*, 9(2), 63-75.
- Santengelo, F. (2007). *Sula, The Elites and The Empire*. Brill Academic Publisher.
- Scullard, H. H. (1982). *From Gracchi to Nero*. Routledge.
- Sherwin-White, A.N. (1958). *The Roman Citizenship*. Oxford University Press.
- Smith, T. L. (1969). Studies of Colonization and Settlement. *Latin American Research Review*, 4(1), 93-123.
- Smith, W. (1875). *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, London.
- Star, C. G. (1953). Coastal Defense in the Roman World. *The American Journal of Philology*, 64(1), 56-70.
- Stephenson, A. (2006). *Public Lands and Agrarian Laws of the Roman Republic*. Echo Press.
- Stockton, D. (1979). *The Gracchi*. Oxford University Press.

- Syme, R. (2002). *The Roman Revolution*. Oxford University Press.
- Thorpe, M. (1995). *Roman Architecture*. Bristol Classical Press.
- Turan, O. (2014). Roma Kolonizasyon Politikası Bağlamında Kuzeybatı Anadolu'daki Roma Kolonileri. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Wallace, R & Williams, W. (1999). *Tarsuslu Paulus'un Üç Dünyası*. (Zühre İlkelen Çev.), Homer Kitapevi.
- Ward, A. M. & Heichelheim, F. M. (2003). *A History of the Roman People*. Prentice Hall.
- Ward-Perkins, J. B. (1955). Early Roman towns in Italy. *Town Planning Review* 26, 126-154.
- White, K. D. (2010). *Farm Equipment of the Roman World*. Cambridge University Press.
- White, M. E. (1961). Greek Colonization. *The Journal of Economic History*, 21(4), 443-454.
- Williamson, C. (2005). *The Laws of the Roman People*. University of Michigan Press.
- Wilson, A. J. N. (1966). *Emigration from Italy in the Republican Age of Rome*. Manchester University Press.

EKLER

Akdeniz çevresindeki Roma kolonileri

Ana Hatlarıyla Geç Cumhuriyet Dönemi Roma Kolonizasyonu

Cosa kent planı

Lex Colonica

Sulcus Primigenius

EXTENDED ABSTRACT

Colonization is based on the idea that the settlers, who had to leave homeland for various reasons, occupy the lands belonging to foreign elements for agricultural, economic or political purposes and establish settlements there. In the historical process, some nations and communities had to send some of their populations to the colonies as a result of the fact that the regions where they lived could not meet their needs, as they had to search for new areas. The most important colonization movements in antiquity were carried out by the Phoenicians, Greeks and Romans. Unlike the previous colonization movements, Rome initially established colonies in order to achieve military and political goals. In this context, colonies were basically established with the aim of consolidating Roman dominance in the conquered regions. However, over time, new reasons have been added to the reasons for the establishment of colonies. Roman colonies were able to continue their existence for a long period of 500 years, as they were able to respond to new needs in addition to the reasons for their establishment. Colonies are of two different types, *Priscae Latinae Coloniae* and *colonia civium Romanarum*, in terms of the rights of the settlers, the form of government, the size and functions of the lands given to the colonists. After the Civil War that started in 91 BC, all the communities South of the Po River acquired Roman citizenship rights, so the

existence of the colonies within Italy de facto disappeared. As a reflection of the situation in question, while the wide-ranging colonization movement ended in Italy, except for the Sulla period, colonies rather than provinces began to be established after the specified date. Caesar was the first Roman ruler to establish many colonies overseas. Especially with the Late Republic Period, the changes in the political, economic and social fields directly affected the establishment purposes of the colonies. Because, when Rome started to take large areas under its control, not all of the people could benefit equally from the income and in this context, many Roman citizen lost their lands. In Rome, the rulers tried to get their support by providing land to the landless Roman citizens, especially by placing them in colonies. For this reason, following the Gracchi period, colonies began to be established mostly for economic reasons. In connection with the military reform of Marius, the colonies were used to provide land for the soldiers who were demobilized during the reigns of Sulla, Caesar and Triumvirate. Although the colonies were established with the aim of achieving economic goals with the Late Republic period, it is clearly seen that military needs were never ignored when the location of the settlements and the characteristics of the people sent to these areas were taken into account. Rome implemented colonization policies that were quite different from each other in the eastern and western parts of its territory. Because the tradition of urban planning was weak in the western lands of the empire, Rome was content to establish new settlements in these areas, while giving colony status to existing cities in the east. While Rome consolidated its sovereignty through the colonies it created and the colonists it sent there, it also secured its dominance by spreading its culture.